

N:o 39.

Kongl. Majt:s nådiga proposition till Riksdagen, angående portionsersättning till underofficerare och civilmilitära personer af motsvarande rang vid armén; gifven Stockholms slott den 29 januari 1897.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för denna dag, vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

att medgifva, att ersättning för naturaportion, beräknad efter hittills gällande grunder, må, der sådan ersättning författningsenligt ifrågakommer, till underofficerare och civilmilitära personer af motsvarande rang vid armén från och med början af innevarande år och tills vidare utgå med minst 62 öre för hvarje portion.

De till ärendet hörande handlingar skola vederbörande utskott tillhandahållas, och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse väl bevågen.

OSCAR.

Axel Rappe.

*Utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
29 januari 1897.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve DOUGLAS,
Statsråden: friherre ÅKERHJELM,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON,
WERSÄLL,
ANNERSTEDT och
VON KRUSENSTJERNA.

Departementschefen, statsrådet friherre Rappe anförde härefter i underdånighet:

»I underdånig skrifvelse den 21 augusti nästlidet år har chefen för fjerde arméfördelningen gjort framställning om åtgärder för beredande af

förbättrade villkor för arméns underofficerare med vederlikar samt dervid anført, bland annat, att den svenska arméns underofficerares löneförmåner voro så knappt tillmätta, att desse, synnerligast om de voro gifta, endast med största svårighet kunde existera på hvad staten till dem utbetalade, hvadan och då tillfällen för dem till enskild biförtjenst vore vid den garnisonerade armén så godt som inga samt vid den icke garnisonerade armén mycket få till följd af de långvariga och allt oftare förekommande kommenderingarna, deras ställning vore mycket bekymmersam och kräfde förbättring. Då emellertid en sådan förbättring väl svårigen kunde ifrågasättas i form af förhöjd lön eller dagaflöning, syntes enda utvägen vara, att den bereddes dem under form af förhöjd portionsersättning. Portionspriset hade, dels till följd af den nya portionsstatens tillämpning och dels till följd af ovanligt stor konkurrens vid upphandling af proviantartiklar, under senare åren så betydligt nedbringats, att den till underofficerarne utgående kontanta portionsersättningen, äfven med tillägg af den genom nådiga brefvet den 15 september 1893 deri medgifna förhöjningen af 10 procent, motsvarande kostnaden för portionens tillagning, vore alldeles otillräcklig för upphandling af lifsförnödenheter för det dagliga behovet, om denna upphandling skedde i mindre partier. Väl skulle man kunna invända, att underofficerarne kunde, i likhet med manskapet, uttaga sin portion in natura eller för leveranspris, från truppförbandens magasin, men många skäl talade häremot. I afseende å lefnadsvanor kunde och borde nemligen en underofficer icke sättas i jembredd med manskapet, hvilket, i synnerhet vid den garnisonerade armén, vore yngre och kunde lättare tillgodogöra sig den mat, som vid truppens utspisning i allmänhet måste användas, men som icke torde vara fullt lämplig och öfverensstämmande med de fordringar på mera omvexlande och af olika beståndsdelar bestående föda, som den under längre tjenstetid anstälde underofficeren kunde hafva rättighet begära, i synnerhet då han uppnått mera mogen ålder. Då dessutom de fleste af underofficerarne voro gifta och hade familj, skulle ett tvång för mannen att för sin person uttaga portion in natura af annan beskaffenhet än den, som anskaffades åt familjen i öfrigt, försvåra hela familjens underhåll; och derest underofficerarne skulle vara tvungna uttaga sin portion färdigtillagad, så måste särskilda lokaler för dem upplåtas och särskilda anordningar vidtagas för deras utspisning, hvilket skulle medföra kostnader.

Chefen för fjerde arméfördelningen uppger vidare, att cheferne för vissa af de till fördelningen hörande truppförbanden till honom inkommit

med förslag, åsyftande förhöjning af den till underofficerarne utgående kontanta portionsersättningen, samt att alla dessa förslag gått derpå ut, att nämnda ersättning borde bestämmas till 62 öre för hvarje portion. Arméfördelningschefen anser visserligen, att genom en sådan förhöjning något skulle vinnas för tillfället; men han erinrar, att, då prisen å de i portionen ingående artiklarne år efter år vore väsentligen olika, det skulle kunna inträffa, att, om portionspriset komme att öfverstiga 62 öre, underofficerarne skulle nödgas åtnöja sig med portionsersättning till lägre belopp än verkliga portionspriset. Att sådant kunde komma att inträffa, vore icke otänkbart, och arméfördelningschefen anser det därför vara mindre ändamålsenligt att höja portionsersättningen till vare sig 62 öre eller något annat en gång för alla bestämdt belopp, utan bör, enligt hans förmenande, förhöjningen bestämmas så, att den blir beroende af de verkliga, gångbara prisen å proviantartiklar. En förhöjning till 62 öre skulle visserligen, fortsätter han, vid nuvarande värden å proviantartiklar, vara en god tillökning i underofficerarnes lönevilkor, men den vore dock, enligt hans åsigt, allt för ringa för att utgöra en fullt tillräcklig förbättring. Då nemligen värdet af en portion, med 10 procent förhöjning, under år 1896 för i Stockholm förlagda truppförband i medeltal uppgått till omkring 46,2 öre per dag, skulle, om portionsersättningen bestämdes till 62 öre, den åstadkomna förbättringen utgöra 15,8 öre om dagen eller 57 kronor 67 öre om året, hvilket ju visserligen vore en förbättring, men ej en så omfattande förbättring, som önskvärdt vore. Om deremot hvarje underofficer och vederlike tillerkändes kontant ersättning, efter hvarje truppförbands upphandlingspris, för värdet af *dubbel* portion, så skulle förhöjningen ej allenast utgå i förhållande till de verkliga varuvärdena, utan också motsvara de kraf på löneförbättring, hvaraf underofficerarne voro i stort behof. Den dagliga förhöjningen skulle, under antagande att dubbel portion tillkomme underofficerare och vederlikar, med beräkning efter nyssnämnda portionspris *utan 10 procent förhöjning deruti*, uppgå till 42 öre eller således till 153 kronor 30 öre om året för en ständigt tjänstgörande underofficer, hvilket belopp icke torde vara för högt, då fråga vore om en af verkligt behof påkallad löneförbättring.

På dessa grunder har arméfördelningschefen i underdånighet hemställt, att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga under nådig ompröfning, huruvida icke skäl förefunnes att till Riksdagen aflåta nådig proposition om förbättrade vilkor för arméns underofficerare med vederlikar på så sätt, att dem tillerkändes rätt att vid de tillfällen, då portion eller värdet deraf dem för-

fattningsenligt tillkomme, utfå portionen eller deremot svarande kontant ersättning, beräknad efter dubbla portionen, eller också, om detta icke kunde bifallas, att den kontanta portionsersättningen till ifrågavarande personer tills vidare måtte få utgå med det belopp, som för detta ändamål beräknats vid genomförandet af den år 1892 beslutade förbättrade härordningen, eller med 62 öre för hvarje portion.

Öfver detta arméfördelningschefens förslag har arméförvaltningen å intendents- och civila departementen, efter nådig remiss, den 4 december 1896 afgifvit underdånigt utlåtande, hvilket utlåtande dock till landförsvarsdepartementet inkommit först den 16 innevarande januari; och har arméförvaltningen i berörda utlåtande anført hufvudsakligen följande:

Enligt en upprättad sannolikhetsberäkning uppginge för närvarande kostnaderna för portion in natura eller portionsersättning till underofficerare med vederlikar — med tillägg af 10 procent, genom nådiga brefvet den 15 september 1893 vissa portionstagare medgifven ersättning för portionens tillagning — till omkring följande belopp, nemligen:

vid den garnisonerade armén till	kronor 103,212.65
vid den icke garnisonerade armén med undantag af de tre under omorganisation stående kavalleriregementena, till	» 66,323.90
vid de tre under omorganisation stående kavalleriregementena till	» 10,500.43
samt vid volontärskolorna till	» 6,587.72
eller för samtliga underofficerare med vederlikar vid hela armén till.....	kronor 186,624.70

Derest underofficerare med vederlikar skulle tillerkännas rätt att uppbära ersättning för *dubbel* portion utan godtgörelse för portionens tillagning, skulle ett dylikt medgifvande, på sätt en vid utlåtandet fogad bilaga närmare utvisade, komma att för statsverket medföra följande ökning i kostnaden, nemligen:

vid den garnisonerade armén.....	kronor	84,446.73
vid den icke garnisonerade armén med undantag af de tre under omorganisation stående kavalleri- regementena	»	54,265.02
vid de tre under omorganisation stående kavalleri- regementena	»	8,591.27
vid volontärskolorna	»	5,389.96
eller för hela armén sammanlagdt.....	kronor	152,692.98

Skulle det nu, fortsätter arméförvaltningen, finnas lämpligt att söka bereda underofficerare med vederlikar aflöningsförbättring på det sätt, att vid de tillfällen, då portion in natura eller ersättning därför dem författningsenligt tillkomme, denna förmån finge utgå med *dubbel* portion eller ersättning därför, torde nådig proposition till Riksdagen erfordras ej mindre om bifall till denna aflöningsförhöjning än äfven om höjning i vissa statsanslag; och har arméförvaltningen i detta afseende i sitt utlåtande lemnat erforderlig utredning, enligt hvilken — fränsetd förlagsanslaget till mat-hållning vid garnisonerade armén, deri arméförvaltningen, oaktadt en ökning af utgifter under samma anslag af 84,446 kronor 73 öre skulle uppkomma, icke ansett någon anslagsförhöjning nödvändig — följande anslag borde ökas, nemligen:

anslaget till volontärskolor med	kronor	5,084.—
anslaget till omorganisation af indelta kavalleriet i Skåne och Norrland med	»	6,468.—
anslaget till det icke garnisonerade infanteriets och det indelta kavalleriets vapenöfningar med.....	»	54,572.—
samt anslaget till intendenturcorpsen med	»	11,994.—

De kostnader, den föreslagna fördubblingen af underofficerarnes portionsersättning skulle medföra, vore således, erinrar arméförvaltningen, ingalunda obeaktansvärda. Om det därför ansåges tvifvelaktigt, huruvida Riksdagens bifall kunde vinnas till en förhöjning för nämnda ändamål af den ordinarie budgeten, torde, enligt arméförvaltningens förmenande, någon förbättring i underofficerarnes behjertansvärda ekonomiska ställning ändock möjligen kunna utan Riksdagens medverkan tills vidare ernås genom nådigt bifall till arméfördelningschefens alternativa förslag om portions-

ersättningens utgående med det fixa belopp, hvilket legat till grund vid beräkningarna af kostnaderna för 1892 års omorganisation, och till hvars utgifvande således borde finnas *tillgång* å vederbörliga statsanslag. Fördelningschefens åsigt, att detta fixa portionsvärde varit 62 öre, vore dock, fortsätter arméförvaltningen, endast i den mån riktig, att vid sagda omorganisation portionspriset beräknats till 62 öre allenast vid artilleriet å fastlandet, fortifikationen, trängen, intendenturcorpsen, Gotlands infanteriregemente samt Hallands och Blekinge bataljoner, hvaremot vid den öfriga armén beräkningarna och anslagens bestämmande derefter egt rum med ett antaget portionsvärde af endast 60 öre, hvilket senare emellertid, äfven det, öfverstege det nuvarande faktiska och till underofficerarne utgående portionspriset jemte medgifven tillagningskostnad, motsvarande 10 procent af sagda pris. Arméförvaltningen förbisåge visserligen icke, att portionsersättningens bestämmande till de medeltalsbelopp, som legat till grund vid beräkningarna för 1892 års omorganisation och då vunnit Riksdagens godkännande, icke kunde anses utgöra en stadig ökning i berörda underbefäls aflöningsvilkor, enär — såsom naturligt vore med hvarje medeltalssiffra — möjlighet vore för handen, att portionsvärdet kunde komma att i framtiden öfverstiga desamma, och således den skedda fixeringen af portionsvärdet *då* komma att medföra en förlust för denna personal. Men för närvarande blefve detta icke fallet med någon af de båda angifna medeltalssiffrorna, och en dylik fixering skulle äfven ur administrativ synpunkt medföra lätt insedda, ej obetyliga fördelar. Det syntes arméförvaltningen vara uppenbart, att ett dylikt bestämmande af portionsersättningens belopp innebure, icke en *förhöjning*, utan endast en *fixering* af underofficerarnes med vederlikar aflöningsförmåner enligt stat, och att detsamma således vore en uteslutande administrativ åtgärd. Arméförvaltningen har därför ansett sig böra — för den händelse Eders Kongl. Maj:t skulle finna nådig framställning till Riksdagen om fördubbling af underofficerarnes portion och portionsersättning icke böra ega rum — i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreskrifva, att ersättning för naturaportion åt underofficerare och civilmilitäre af motsvarande rang må från 1897 års ingång tills vidare utgå vid artilleriet å fastlandet, fortifikationen, trängen, intendenturcorpsen, Gotlands infanteriregemente samt Hallands och Blekinge bataljoner med 62 öre och vid den öfriga armén med 60 öre. Den olikhet i portionens lösningspris, som sålunda skulle komma att fortfarande förefinnas, funne arméförvaltningen väl icke vara synnerligen tilltalande, men förvaltningen kunde dock ej

annat än anse de nuvarande många, vid snart sagdt hvarje truppförband olika lösningsprisens reducerande till endast två vara en betydande för-
enkling.

Chefens för fjerde arméfördelningen ifrågavarande framställning synes mig mycket beaktansvärd. Den svenska arméns underofficerare med vederlikar befinna sig, som bekant, i ekonomiskt hänseende ingalunda i någon afundsvärd ställning, och denna deras ställning har, såsom arméfördelningschefen erinrat, under de senare åren allt mera försämrats till följd af den till dem utgående kontanta portionsersättningens ständiga sjunkande. För att i någon mån förbättra deras bekymmersamma belägenhet har arméfördelningschefen, såsom af hvad jag förut yttrat torde framgå, ifrågasatt, att dem måtte tillerkännas antingen ersättning för dubbel portion eller, om detta icke läte sig göra, åtminstone ersättning för enkel portion med ett bestämdt belopp af 62 öre för hvarje portion, utan afseende på det vid truppförbandet för tillfället gällande portionspriset.

Den förra af dessa utvägar skulle otvifvelaktigt, såsom arméfördelningschefen också anmärkt, medföra en verklig och ingalunda obehöflig löneförbättring för ifrågavarande personer; men då ett bifall till framställningen i denna del skulle, på sätt arméförvaltningen erinrat, påkalla betydlig ökning af vissa ordinarie anslag under hufvudtiteln, och arméförvaltningens utlåtande i ärendet inkommit först sedan frågan om reglerandet af utgifterna under hufvudtiteln för år 1898 redan blifvit inför Eders Kongl. Maj:t föredragen och af Eders Kongl. Maj:t afgjord, anser jag mig icke kunna nu tillstyrka bifall till framställningen i denna del.

Hvad angår den af arméfördelningschefen alternativt ifrågasatta utvägen, nemligen att tillerkänna arméns alla underofficerare med vederlikar portionsersättning med ett bestämdt belopp af 62 öre för hvarje portion, synes mig denna utväg vara lämpligare och rättvisare än den af arméförvaltningen ifrågasatta, enligt hvilken portionsersättningen skulle till vissa underofficerare komma att utgå med 62 öre och till andra med allenast 60 öre.

Enligt min mening torde emellertid någon åtgärd uti ifrågavarande hänseende icke böra vidtagas utan Riksdagens medgifvande. De uti vissa af 1892 års och äfven vissa af 1896 års stater för truppförbanden förekommande beräkningarna af portionens eller portionsersättningens värde

kunna nemligen, enligt mitt förmenande, icke betraktas annat än såsom förslagsberäkningar; men är detta mitt antagande riktigt, lär det vara uppenbart, att Riksdagens medgifvande erfordras, om portionsersättningen skall kunna bestämmas till visst belopp, oberoende af det vexlande portionspriset.

Det synes mig dock, som skulle den lämpligaste utvägen icke vara att en gång för alla bestämma portionsersättningen till 62 öre, då det ju ingalunda är otänkbart, utan nog torde kunna inträffa, att portionspriset komme att öfverstiga nämnda belopp, i hvilket fall underofficerarnes ställning genom den vidtagna åtgärden ingalunda skulle förbättras utan tvärtom. Vida lämpligare skulle det, enligt mitt förmenande, vara, om saken så ordnades, att underofficerarne bibehölles vid den dem nu tillkommande rätt att utbekomma portionsersättning efter gällande portionspris med tillagd förhöjning deri för portionens tillagning, men med bestämmelse tillika, att den till dem enligt nämnda grunder utgående ersättningen skall utgå med minst 62 öre. Härigenom vunnes, å ena sidan, att med nu gällande portionspris en icke oväsentlig förbättring i underofficerarnes löneförmåner dem bereddes, och å den andra, att de hufvudgrunder icke rubbades, efter hvilka ifrågavarande löneförmån hittills af underofficerarne åtnjutits, samt att, i händelse af inträffande dyr tid, underofficerarne icke genom den vidtagna åtgärden komme i sämre ställning, än de skulle varit, om ingen åtgärd alls vidtagits. Jag anser därför, att Riksdagens medgifvande bör inhemtas dertill, att ersättning för naturaportion, beräknad efter hittills gällande grunder, må till underofficerare med vederlikar tills vidare utgå med minst 62 öre för hvarje portion.

Skulle denna min åsigt vinna Eders Kongl. Maj:ts nådiga bifall, torde framställning böra göras derom, att Riksdagens berörda medgifvande må få gälla äfven för innevarande år. Önskligt vore nemligen, att underofficerarne så snart som möjligt komme i åtnjutande af den löneförbättring, ett bifall till mitt ofvanberörda förslag skulle för dem medföra, och de beviljade anslagen under hufvudtiteln medgifva utan olägenhet den ökning i utgift, som af nämnda löneförbättring skulle föranledas, och hvilken, enligt hvad jag inhemtat, *med nu gällande portionspris* skulle komma att uppgå till omkring 45,200 kronor om året.

För de kommande åren kan man naturligtvis ej för närvarande känna portionspriset; men antagligt är, att detsamma ej så hastigt stegras, att icke, åtminstone för år 1898, skall å vederbörande anslag finnas full tillgång till den ökade utgiftens bestridande. Enligt hvad arméförvaltningen

i sitt ofvanberörda utlåtande meddelat, är nemligen portionspriset för närvarande vid arméns alla truppförband, utan undantag, lägre än 60 öre; och då, såsom arméförvaltningen jemväl erinrat, portionsvärdet och ersättningen för naturaportion i vissa truppförbands stater beräknats efter 62 öre och i de öfriga efter 60 öre, är uppenbart, att så länge portionspriset understiger 60 öre, kommer tillgång å vederbörande anslag att finnas till bestridande af den ökade utgift, som skulle komma att föranledas deraf, att portionsersättning till arméns underofficerare med vederlikar skulle utgå med 62 öre. Stege åter portionspriset i allmänhet till 60 öre, så komme ändock med all sannolikhet anslagen att lemna full tillgång; ty å de stater, der portionen beräknats efter ett värde af 62 öre, komme att uppstå ett öfverskott, som torde vara tillräckligt för betäckande af den brist, som komme att uppstå för portionsersättningen åt underofficerarne vid de truppförband, i hvilkas stater portionen beräknats efter ett antaget värde af allenast 60 öre, och hvilken brist, enligt hvad mig meddelats, skulle komma att utgöra tillhopa allenast 4,172 kronor 80 öre. Skulle deremot portionspriset stiga till 62 öre eller ännu högre, lärer finnas nödigt att i alla händelser taga frågan om förhöjning af vederbörande anslag under öfvervägande.

På grund af hvad jag sålunda anført, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att medgifva, att ersättning för naturaportion, beräknad efter hittills gällande grunder, må, der sådan ersättning författningsenligt ifrågakommer, till underofficerare och civilmilitäre personer af motsvarande rang vid armén från och med början af innevarande år och tills vidare utgå med minst 62 öre för hvarje portion.»

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan, täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder lemna bifall; och skulle nådig proposition af den lydelse, bilagan till detta protokoll utvisar, till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo

F. Lagerfelt.